

Kalina Kondrat
Instytut Ekonomiczny
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu

PROGRAMY EDUKACYJNE UNII EUROPEJSKIEJ

Integracja europejska jest procesem niezwykle skomplikowanym, wpływającym na wiele aspektów życia obywateli państw w nim uczestniczących. Przebieg tego procesu, i jego sukces, w dużej mierze zależy od powodzenia wychowania nowej generacji Europejczyków w duchu wspólnoty, współpracy i poszanowania odmienności, gdyż integracja europejska to po prostu proces jednoczący społeczeństwa pod wieloma względami bardzo odmienne. Dlatego właśnie jedno z najważniejszych miejsc w tym procesie zajmuje edukacja.

System oświatowy każdego z państw członkowskich powstawał przez wieki. Dostosowano go do określonych warunków ekonomicznych, społecznych, ustrojowych oraz kulturalnych. Początkowo Traktat Rzymski nie zawierał postanowień, które mogłyby stać się podstawą działań Wspólnoty w tym zakresie. Dopiero wraz z wejściem w życie Traktatu z Maastricht, pojawiły się istotne w tej dziedzinie zmiany. Edukacja europejska służy kilku celom: po pierwsze wzajemnemu poznawaniu się Europejczyków, po drugie wypracowaniu wspólnego kanonu ogólnego wykształcenia europejskiego, dzięki któremu wspólna Europa stanie się faktem kulturowym i świadomościowym. Trzeci cel natury praktycznej to uzgodnienie treści kształcenia, programów i kryteriów oceny wyników po to, aby umożliwić Europejczykom swobodne funkcjonowanie w skali ogólnoeuropejskiej, zmianę miejsca kształcenia i pracy w poszukiwaniu nowych możliwości.

Kwestie polityki edukacyjnej zawarte są w art. 126, 127 i 308 Traktatu z Maastricht: „Wspólnota przyczynia się do podnoszenia poziomu edukacji zachęcając państwa członkowskie do współpracy i, jeśli jest to konieczne, wspierają i uzupełniają ich działalność, jednocześnie całkowicie respektując odpowiedzialność państw członkowskich za treści nauczania, organizację systemów edukacyjnych i ich różnorodność kulturową i językową”.¹

Traktat Amsterdamski, który wszedł w życie dnia 1 maja 1999 roku wprowadził do Preambuły Traktatu Rzymskiego zapis podkreślający konieczność popierania możliwie najwyższego rozwoju poziomu wiedzy przez szeroki dostęp do oświaty oraz stałe jej poszerzanie.

Warto wspomnieć, iż przyjęta dnia 7 grudnia 2000 roku na szczycie w Nicei „Karta Praw Fundamentalnych Unii Europejskiej”, stanowi, iż każdy obywatel ma prawo do edukacji oraz dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego². Prawo to obejmuje również wolny dostęp w zakresie kształcenia obowiązkowego. Każde państwo realizuje własną politykę oświatową, wyznaczając jej cele i kierunki, jednakże poprzez zapisy w art. 149 i 150 Traktatu z Maastricht Wspólnota Europejska zachęca państwa członkowskie do współpracy w dziedzinie edukacji. Wspólna polityka edukacyjna Unii Europejskiej ma na celu wspieranie rozwoju nauczania, rozpowszechniania języków państw członkowskich, wymianę myśli i doświadczeń, rozpowszechnianie wymiany młodzieży i nauczycieli, uznawanie dyplomów i kwalifikacji zawodowych, kształcenie zawodowe oraz współpracę instytucji oświatowych.

¹ Art. 126 ust. 1 Traktat z Maastricht;

² „Karta Praw Fundamentalnych Unii Europejskiej”, art. 14;

Należy jeszcze raz zaznaczyć, że pomimo takiego podejścia do kwestii edukacji, zamiarem Unii nie jest tworzenie jednolitego systemu edukacji. Kwestie te pozostawione są do wyłącznej dyspozycji i kompetencji państw członkowskich. To one, a nie „brukselskie” mechanizmy decydują o tym, w jaki sposób kształcone są społeczeństwa poszczególnych krajów. Ingerencja Unii Europejskiej w sprawy edukacji sprowadza się jedynie do wspierania współpracy państw w tej materii.

Narzędziem wspomagającym realizację założeń polityki są programy edukacyjne Unii Europejskiej. Efektem finalnym ich realizacji jest stworzenie „Europy bez granic i barier”. Do programów tych należą: Socrates, Leonardo da Vinci i Młodzież.

Program Socrates

Socrates jest programem Unii Europejskiej, wspierającym współpracę dzieci, młodzieży i dorosłych w dziedzinie edukacji. Uczestniczy w nim 29 państw (piętnaście krajów Unii Europejskiej, państwa Wolnego Obszaru Gospodarczego: Norwegia, Lichtenstein, Islandia, państwa z Europy Środkowej i Wschodniej stowarzyszone z Unią Europejską - Bułgaria, Czechy, Estonia, Węgry, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja i Słowenia oraz Malta i Cypr). Polska i inne stowarzyszone z Unią Europejską biorą w nim udział od roku szkolnego 1997/1998.

Obecnie realizowana jest druga edycja programu Socrates II, która jest zaplanowana w latach 2000 - 2006. Poprzednia edycja programu Socrates była realizowana w latach 1995 - 1999.

Głównym celem programu Socrates II jest poprawa jakości edukacji poprzez:

- rozwój nauczania języków krajów Unii Europejskiej;
- rozwój współpracy i wyjazdów studentów i kadry akademickiej w celu pogłębiania wiedzy o kształceniu europejskim;
- nowe metody dydaktyczne oraz badania problemów polityki edukacyjnej.

Powyższe cele mają być osiągnięte poprzez:

- wyjazdy na studia;
- rozwój nowych technologii w dziedzinie informacji i komunikacji;
- naukę języków obcych;
- projekty pilotażowe.

Program Socrates II składa się z kilku podstawowych komponentów:

Comenius

Socrates-Comenius stawia sobie za cel restrukturyzację edukacji w centralnej i wschodniej Europie poprzez międzynarodową współpracę szkół różnych szczebli nad udoskonaleniem edukacji naukowej, technicznej i zawodowej, ze szczególnym uwzględnieniem nowoczesnej technologii informacyjnej. Jest on realizowany na poziomie przedszkoli, szkół podstawowych i szkół średnich wszystkich typów. Promuje hasło "Europa w szkole". Jest nastawiony na zawieranie porozumień przez szkoły z różnych krajów europejskich w celu opracowywania wspólnych programów nauczania.

Erasmus

Polega na zacieśnieniu współpracy między wyższymi uczelniami z państw europejskich. W trzydziestu krajach Europy uczelnie uczestniczące w programie realizują działania takie jak wymiana studentów, wymianę nauczycieli, organizację wymiany studentów i kadry dydaktycznej, wprowadzanie Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS) jako systemu ułatwiającego zaliczenie okresu studiów odbytego w

uczelni partnerskiej (okres ten uznaje się za równoważny z okresem studiów w uczelni macierzystej), opracowywanie nowych programów nauczania przy współudziale partnerskich uczelni z krajów Europy, organizację kursów intensywnych, udział w Sieciach Tematycznych Erasmusa. Program ten pozwala studentom między innymi na odbycie bezpłatnych rocznych studiów za granicą na wyższych uczelniach państw członkowskich. W latach 1989 – 1995 skorzystało z tej możliwości około 200 tysięcy studentów z państw Unii Europejskiej.

Polska i inne kraje stowarzyszone z Unią Europejską brały w nim udział już od roku akademickiego 1996/1997 - w ramach działań przygotowawczych. Formalne przystąpienie Polski do programu Socrates nastąpiło w marcu 1998 roku. Głównym celem programu Socrates/Erasmus jest poprawa jakości kształcenia oraz wzmocnienie europejskiego wymiaru w szkolnictwie wyższym. Erasmus jest dostępny dla wszystkich typów uczelni, dziedzin i poziomów studiów. Już w roku akademickim 1998/1999 aż 46 polskich uczelni podpisało kontrakty ze szkołami wyższymi funkcjonującymi na terenie Unii Europejskiej. 40 polskich uczelni realizowało wymianę studentów, a 38 szkół wyższych wysłało swoją kadre dydaktyczną na inną uczelnię. Dwa lata później liczba studentów wyjeżdżających na studia na unijne uczelnie wzrosła do 5 tysięcy.³

W obecnym roku akademickim w ramach programu współpracuje około 1850 uczelni europejskich, w tym 120 uczelni z Polski. Instytucje uczestniczące w programie uzyskują dofinansowanie działań przewidzianych we wniosku (kontrakcie uczelnianym) i zaakceptowanych przez Komisję Europejską. Od roku akademickiego 2003/2004 Komisja Europejska wprowadziła również zmiany dotyczące dotychczasowego Kontraktu Uczelnianego. Najważniejszą zmianą jest zastąpienie wniosku o Kontrakt Uczelniany wnioskiem o Kartę Erasmusa (Erasmus University Charter) uprawniającą uczelnię do udziału w programie w latach 2003/2004 -2006/2007.⁴

Grundtvig

Polega na współpracy europejskiej między instytucjami prowadzącymi kształcenie dorosłych. Popiera rozwój materiałów i usług edukacyjnych, które są wykorzystywane w tym zakresie.

Działania prowadzone w ramach komponentu Grundtvig mają na celu:

- Promowanie innowacyjnych metod w kształceniu dorosłych;
- Rozszerzanie współpracy między instytucjami kształcącymi dorosłych w całej Europie;
- Podnoszenie jakości kształcenia nauczycieli i osób dorosłych;
- Promowanie idei uczenia się przez całe życie.

Grundtvig jest programem składającą się z czterech podstawowych komponentów:

- Europejskie projekty współpracy.
- Projekty partnerskie dotyczące kształcenia dorosłych.
- Zagraniczne wyjazdy szkoleniowe dla kadry zatrudnionej w sektorze edukacji

dorosłych.

- Sieci.

Minerva

Program Minerva skupia się na promowaniu kształcenia otwartego i kształcenia na odległość technologie informatyczno - komunikacyjne (ICT) w edukacji ma trzy

³ Edukacja w Unii Europejskiej, w: Bliżej Unii, Podlaski Informator Europejski nr 9, PCIE, Białystok 2003, s. 17;

⁴ www.europa.ue;

zasadnicze cele. Pierwszy z nich to podniesienie poziomu wiedzy na temat metod kształcenia otwartego i na odległość oraz stosowania technologii informatyczno - komunikacyjnych w edukacji. Drugi i trzeci łączą się w sposób zasadniczy i stanowi zwiększenie zasobów i usług edukacyjnych wykorzystujących ICT w edukacji, oraz opracowanie najbardziej właściwych podejść dydaktycznych umożliwiających rozwój i stosowanie nowoczesnych technologii ICT w edukacji.

Lingua

Program Socrates - Lingua ma na celu promowanie nauki języków obcych poprzez podnoszenie poziomu nauczania i uczenia się języków obcych oraz rozszerzanie dostępu do różnych form nauki języków obcych w perspektywie uczenia się przez całe życie.

Program jest podzielony na dwie części (dla uproszczenia zwane również „akcjami”), które koncentrują się na swoich celach szczegółowych.

Celem Akcji Lingua I jest promowanie nauki języków obcych, utrzymanie i rozwijanie różnorodności językowej Unii oraz doskonalenie struktur i systemów służących nauczaniu języków obcych.

Założeniem Akcji Lingua 2 jest wspieranie zarówno opracowywanie nowych narzędzi, jak i szersze rozpowszechnianie istniejących narzędzi, które opracowano z wykorzystaniem najlepszych modeli i doświadczeń europejskich. W Akcji Lingua 2 finansuje się projekty współpracy europejskiej, które przewidują wspólne opracowywanie i wymianę innowacyjnych programów nauczania, metodologii i materiałów oraz efektywnych narzędzi do oceny uzyskiwanych umiejętności językowych.⁵

Program Lingua zachęca do nabywania biegłości w językach obcych na poziomie pozwalającym sprostać wymaganiom określonych sytuacji i kontekstów pod warunkiem, że te działania nie są związane z wykonywaniem konkretnego zawodu (ponieważ w takim wypadku odpowiadałyby bardziej założeniom programu Leonardo da Vinci).

Arion

Arion jest programem realizowanym w formie wizyt studyjnych służących wymianie informacji i doświadczeń pomiędzy reprezentantami systemów wymiany informacji i doświadczeń pomiędzy reprezentantami systemów edukacyjnych różnych krajów europejskich. W jego ramach prowadzone są akcje umożliwiające uczestnikom rozszerzanie wiedzy na temat systemów edukacyjnych innych krajów europejskich i organizowanie wyjazdów studyjnych dla specjalistów w zakresie szkolnictwa. Ich celem jest poznawanie priorytetów w dziedzinie edukacji w państwach członkowskich Unii Europejskiej i krajach Europy Środkowej i Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem podejmowanych tam reform.

Eurydice

Celem tego programu jest rozwój wymiany informacji o systemach edukacyjnych.

Program Socrates - Eurydice ma na celu tworzenie sieci informacyjnej o systemach edukacyjnych, wdrażanych innowacjach, przeprowadzanych reformach oraz głównych kierunkach polityki edukacyjnej w krajach europejskich, a także ukazywanie ich

⁵ A. Andrzejewska-Wasilenko, Socrates. Nowy program edukacyjny Unii Europejskiej, w: Szkoła: edukacja europejska, Wydawnictwo Nauczycielski, Jelenia Góra 2001, s. 89;

różnorodności oraz wyszukiwanie elementów wspólnych⁶.

Naric

Program Socrates - Naric ma na celu tworzenie sieci informacyjnej na temat porównywalności i uznawania wykształcenia, w celu określenia równoważności dokumentów.

Dla studentów z krajów starających się o członkostwo, możliwość studiowania za granicą oferuje program Socrates II. Jednak wyjazdy w jego ramach muszą być organizowane za pośrednictwem macierzystej uczelni. Osoby, które chcą zorganizować swój wyjazd indywidualnie powinny skontaktować się z ambasadą danego kraju oraz odpowiednią fundacją oferującą stypendia w tym państwie europejskim.

Program Leonardo Da Vinci

Leonardo da Vinci jest programem, którego ma na celu poprawę jakości systemów kształcenia i szkolenia zawodowego. Początkowo realizacja programu przewidziana na lata 1995-1999. Obecnie realizowana jest druga faza programu Leonardo da Vinci II przewidziana na lata 2000-2006. Na realizację tego programu Unia Europejska przeznaczyła około 150 milionów euro⁷.

Program jest finansowany przez Komisję Europejską z funduszy państw uczestniczących i jest otwarty dla państw członkowskich Unii Europejskiej, państw Wolnego Obszaru Gospodarczego EFTA - Norwegii, Islandii i Lichtensteinu, państwa Europy Środkowo-Wschodniej (Węgry, Rumunia, Czechy, Cypr, Polska, Słowacja, Estonia, Łotwa, Litwa, Bułgaria i Słowenia) uczestniczą w nim od 1998 roku. Szwajcaria uczestniczy w programie jako silent partner i nie ma prawa do otrzymywania unijnych funduszy w ramach tego programu.

Projekty w ramach programu Leonardo da Vinci mogą być składane tylko przez instytucje posiadające osobowość prawną, czyli:

- organizacje zajmujące się szkoleniem zawodowym tj. uniwersytety, instytuty naukowe,
- firmy sektora publicznego i prywatnego,
- placówki naukowo-badawcze,
- partnerzy społeczni, administracja państwowa i inne organizacje.

Do celów szczególności promowanych w tym programie możemy zaliczyć⁸:

- nabywanie nowych umiejętności,
- przygotowanie do potrzeb rynku pracy,
- poradnictwo i doskonalenie zawodowe,
- kształcenie otwarte i na odległość,
- budowanie ściślejszych powiązań pomiędzy instytucjami edukacyjnymi i przedsiębiorstwami,
- zwalczanie wszelkich form dyskryminacji społecznej,
- wspieranie inwestowania w rozwój zasobów ludzkich.

Leonardo da Vinci, to stworzenie europejskiego standardu w edukacji i kształceniu zawodowym. W ramach programu realizowane są trzy rodzaje projektów:

⁶ M. Karpuk, Unijne programy edukacyjne, w: Szkoła: edukacja europejska, Wydawnictwo Nauczycielski, Jelenia Góra 2001, s. 75;

⁷ M. Kuczewski, S. Zawisliński, 50 pytań o Unię Europejską, Pełnomocnik Rządu ds. Informacji Europejskiej, s. 46;

⁸ Z Leonardo na podbój Europy, Blżej Unii", Podlaski Informator Europejski nr 9, PCIE. Białystok 2003, s. 15;

- projekty pilotażowe,
- projekty wymiany i staży,
- badania i analizy.

Leonardo da Vinci adresowany jest do wszystkich instytucji zaangażowanych w rozwój kształcenia i szkolenia. Można w nim wziąć udział poprzez uczestnictwo w konkursie projektów ogłaszanych co roku przez Komisję Europejską w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich na przełomie grudnia i stycznia. Ponadto biura programu w poszczególnych państwach publikują ogłoszenia na temat konkursu w prasie.

Program Młodzież

Program MŁODZIEŻ 2000 ustanowiony został przez Parlament Europejski na okres od 1 stycznia 2000 do 31 grudnia 2006. Zajmuje się pozaszkolną, nieformalną edukacją młodych ludzi. Adresowany jest do młodzieży w wieku 15 –25 lat oraz osób, które z nią pracują. W ramach programu można się starać o uzyskanie dofinansowania na działalność pozaszkolną, nie związaną z nauczaniem szkolnym czy akademickim.

Program Młodzież 2000 zakłada, że mogą w nim uczestniczyć państwa EFTA (Islandia, Norwegia, Lichtenstein) oraz państwa Europy Środkowej i Wschodniej.

Głównym celem tego programu jest uczenie i promowanie aktywności wśród młodych ludzi, stworzenie im możliwości realizacji własnych ambicji, pragnień, a przez to zachęcenie do aktywniejszego udziału w życiu społecznym Unii Europejskiej oraz własnego kraju. Chodzi o ograniczenie takich zjawisk, jak ksenofobia, rasizm, nietolerancja. Program Młodzież 2000 realizowany jest poprzez dofinansowanie konkretnych projektów, działań mających jasno określone cele i ramy czasowe.

Program podzielony został na akcje, z których każda finansuje innego typu projekty, skierowane do różnych grup odbiorców i obejmuje następujące działania (akcje):

- Młodzież dla Europy - wymiana młodzieżowa,
- Wolontariat Europejski,
- Inicjatywy Młodych - wspiera przedsiębiorczość i kreatywność młodzieży,
- Wspólne Działania
- Działania Wspierające.

Program Młodzież dla Europy koncentruje się na wymianie grup młodzieżowych (15-60 osób) z państw Unii i państw z nią stowarzyszonych w celu wzajemnego poznania się i zrealizowania wspólnych przedsięwzięć. Wolontariat Europejski oferuje osobom, które ukończyły 18 lat możliwość podejmowania na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy nieodpłatnej działalności (np. kulturalnej, ekologicznej, społecznej) w innym państwie (koszy utrzymania wolontariatu pokrywane są z funduszy europejskich). Natomiast trzeci program, czyli Inicjatywy Młodych wspiera zwłaszcza te inicjatywy na szczeblu lokalnym, regionalnym czy też europejskim, które wykorzystują doświadczenia młodych ludzi zdobyte w ramach wolontariatu. Inicjatywa Młodych preferuje projekty obejmujące młodzież pochodzącą z ubogich środowisk⁹. Akcja Wspólne Działania łączy uzupełniające się Programy Unii Europejskiej w dziedzinie edukacji: Socrates, Leonardo da Vinci oraz Młodzież. Działania Wspierające są Akcją, której zadaniem jest udzielenie pomocy wszystkim, którzy są zaangażowani w działalność młodzieżową, w przygotowywanie i realizację projektów w ramach Programu Młodzież 2000. Unia Europejska przeznaczyła na program Młodzież 2000

⁹ Młodzież – Program Wspólnoowy wspierający działalność młodzieży, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2003, s. 2;

około 520 milionów euro¹⁰.

Program oferuje wsparcie zarówno merytoryczne jak i finansowe. Wnioski mogą składać wszelkie organizacje, których działalność nie jest nastawiona na zysk. W ramach Programu młodzi ludzie przygotowują, realizują i oceniają własne projekty.

O ile w początkowym okresie Unia Europejska nie poświęcała zbyt wiele uwagi sprawom młodzieży, o dziś można mówić już nie tylko o okazywaniu im zainteresowania, ale wręcz o prowadzeniu przez Unię „polityki młodzieżowej”. Unia Europejska gwarantuje swoim studentom możliwość dowolnego wyboru uczelni, w każdym z krajów członkowskich. Stworzony jest system stypendiów i dopłat, aby czesne za naukę nie stanowiło zbyt dużej bariery w dostępie do studiowania. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że uczelnie w państwach Piętnastki traktują swoich studentów na specjalnych zasadach - ich opłaty studia są dużo niższe niż te płacone przez uczniów z krajów trzecich. Aby ułatwić studiowanie poza macierzystą uczelnią stworzono Europejski System Transferu Punktów (ECTS). System ten pozwala określić jasne zasady odbywania studiów za granicą i wymagania konieczne by je zaliczyć.

Po wstąpieniu Polski do Unii Polacy będą mogli również w pełni korzystać ze wszystkich beneficjów programów edukacyjnych tu omówionych, oraz swobodnie podejmować studia wyższe na uczelniach zagranicznych. Objęci zostaną również takimi samymi programami udogodnień socjalnych czy stypendiów oświatowych jak ich koledzy z Unii Europejskiej. Taka szansa otwiera się również przed pracownikami naukowymi polskich uczelni.

Szerszy wybór możliwości edukacyjnych i w takim wypadku lepsze dopasowanie się studentów do wymagań rynku pracy będzie owocowało w przyszłości w wielu dziedzinach naszego życia. Od administracji państwowej po menedżerów małych czy średnich firm rodzinnych. Szersze, niż obecnie (programy stypendiów Erasmus czy Socrates), możliwości kształcenia się za granicami naszego kraju to możliwość nie tylko ilościowego, ale także jakościowego podniesienia kwalifikacji osób studiujących, a przede wszystkim lepszym przygotowaniem młodych ludzi do życia i pracy na unijnym Rynku Wewnętrznym.

¹⁰ M. Kuczewski, S. Zawisliński, 50 pytań o Unię Europejską, Pełnomocnik Rządu ds. Informacji Europejskiej, s. 44;